„Wanneer God de verborgene dingen zal oordeelen."

In den dag, wanneer God de verborgene dingen der menschen zal oordeelen door Jezus Christus, naar mijn Evangelie.
Rom. 2 : 16.

Toegestemd moet, dat het aantal personen, dat er opzettelijk een deel van zijn tijd aan geeft, om met God bezig te zijn, en in de kennisse van God in te dringen, schier verdwijnend klein is.

Bidden, kerkgaan, goede werken doen, het kan nog alles buiten dat eigenlijk met God zich bezig houden omgaan. Er wordt tal van malen, in allerlei kring, gebeden, zonder dat de ziel in het gebed voor God en God aan de ziel verscheen. Gedurig gaan er ter kerke op, die straks weer uit de kerk huiswaarts keeren, zonder één enkel oogenblik hun God te hebben gezocht of door hun God te zijn ontmoet. Zelfs al hield men zich onder dege prediking bezig met Goddelijke dingen, op zichzelf is dit nog geen bezig zijn met God. En wat de goede werken aangaat, behoeft nauwelijks gezegd, hoe ze heel een dag kunnen vervullen, zonder dat van het goede werk tot Hem, die er ons toe aandreef, wordt opgeklommen.

o, Het eigenlijke bezig zijn met den levenden God is zoo weinig.

En dan werd dusver nog alleen gedacht aan belijdende, geloovige Christenen, die bidden, voor hun kerk leven en goede werken doen; doch kom nu eens in die on-kerkelijke kringen, waar men wel niet wereldsch in slechten zin is, eer den ernst zoekt en de deugd eert en met hoogere idealen dweept, maar toch de religie achteraf zet; en wat vindt ge dan, zelfs bij de edelsten en besten, van een bezig zijn met God? En daalt ge nog verder af, en komt ge onder de mannen en vrouwen, die enkel voor zaken en na de zaken voor ontspanning leven, ellieve, voelt ge dan zelf niet, dat er van een bezig zijn met God, kort gezegd, gansch geen sprake meer is? Voeg daar nu bij de bepaald slechte en goddelooze kringen in onze maatschappij, en met deze de onverschilligen voor alle hooger bestaan, en immers het bewijs is geleverd, dat de groep, die ook maar een klein deel van haar tijd geeft om met God omgang te hebben, bitter, bitter klein is.

En ook ge gevoelt, hoe pijnlijk, als we ons zoo mogen uitdrukken, dat voor God in zijn liefde voor deze wereld moet zijn. Alzoo lief heeft God die wereld, dat Hij haar zijn eengeboren Zoon schonk; hij gaf aan die wereld de vatbaarheid om Hem te kennen, en weder lief te hebben. Van die wereld draagt slechts een klein deel den Christennaam. En in dat kleine deel, dat onder den Doop leeft, zelfs daar zijn het dag aan dag slechts enkelen, zeer enkelen, die hun ziel en zinnen naar Hem toekeeren en ingaan in zijn verborgen omgang. Al de overigen gaan voorbij, zijn met heel andere dingen vervuld, en de kennisse van zijn Naam en Wezen wordt door hen versmaad.

Maar wat volgens de Schrift ook vast staat, het is dit, dat er voor allen vroeg of laat toch één oogenblik komt, waarin God ze dwingen zal, om uitsluitend en met niets anders dan met Hem zich bezig te houden.

Hij heeft daar een dag voor gesteld.

En voor wat mensch ook die dag aanbreekt, in dien dag zal hij voor God hebben te verschijnen, zal God hem overvallen met zijn majesteit, en hem geheel innemen, zóó, dat hij aan niets anders dan aan God denken kan.

En die dag is de dag van het oordeel.

De kunst heeft in de voorstelling van dien oordeelsdag veel bedorven.

Ze kon als kunst niet anders dan met de voorstelling werken, en ontleende voor die voorstelling haar stof en beeld aan een aardsche rechtbank, met al de millioenen en nogmaals millioenen die ooit op aarde geleefd hebben, als gedaagden voor Gods heilige vierschaar.

Ze kon dit niet anders doen, en met meer dan één stift of penseel geschiedde dit meesterlijk.

Maar vergeten mocht toch nooit, dat hier uitwendig werd voorgesteld, wat ten principale geestelijke bednidenis had, en dat juist die geestelijke actie in het oordeel niet in beeld te brengen was.

Toen nu het ongeloof intrad, en met name ook het oordeel loochende, greep het die uitwendige voorstelling aan, om de zaak zelve belachelijk te maken en de onmogelijkheid er van aan te toonen. Of waar zouden die tien duizend millioen menschen staan moeten? hoeveel tijd zou het niet nemen, één enkel menschenleven tot in de bijzonderheid van elk woord en elke gedachte in verhoor te nemen? Er is sprake van één dag, en reeds voor één enkel huisgezin zou dit een jaar en meer in beslag nemen.

Onze belijdenis sloeg beter toon aan, toen ze de zaak van het oordeel met één trek geestelijk stempelde, en sprak van het openen van de boeken der conscientie.

Zóó genomen nu is het oordeel niet anders dan een resumtie in één klaar gezicht van ieders geheele leven; een opeens zien van de totalen, waar men vroeger niet anders rekende dan met den schadepost van elk doorleefd oogenblik.

Het oordeel is een afrekening. Tegenover elkander staat op die rekening wat gij God schuldig weet, en wat naar gelang van uw prestatie, hetzij dan goed hetzij dan kwaad, God u te vergelden heeft.

Zoo leert de Schrift het.

„Wij allen, zegt de apostel, moeten geopenbaard worden voor den rechterstoel van Christus, opdat een iegelijk wegdrage hetgeen naar het lichaam geschied is, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad."

En nu verstaat een ieder die rekenen kan, het zeer wel, wat hier dit rekenen zijn zal, en wat het zegt, dat in het oordeel God hem het totaal van zijn rekening zal laten zien, en dat met de bewijzen erbij, zoodat hij zelf in zijn conscientie zal overtuigd worden, dat God gerekend heeft rechtvaardiglijk.

De totale uitkomst, de algeheele resumtie van ons leven, van kind af, plotseling voor ons tredende, en voor ons tredende met zoo overweldigende zekerheid, dat elke zweem van twijfel is buitengesloten.

In onze automatische telmachines, die men tegenwoordig in groote magazijnen bezit, komt wat ge er ook in werpt, het cijfer onmiddellijk voor, en geschiedt vanzelf de optelling.

Welnu, dit is het beeld van uw leven. En wie nu al de dagen zijns levens weigerde het cijfer dat elken dag voorkwam, op te merken, die krijgt in het oordeel plotseling het totaalcijfer voor zich, waarbij niets kon of mocht vergeten worden, en waar niemand iets tegen zeggen kan. Ge zult het kunnen narekenen, maar het zal u niets baten. Een feil is in die rekening ondenkbaar. En bij de plotselinge opklaring van het licht der conscientie dat over heel uw leven zal glansen, zal u niets anders resten, dan te erkennen dat God rechtvaardig is.

Nu is dit niets voor wie gelooft en ontliep in Jezus.

Want wel is ook voor hem de einduitkomst een schrikverwekkend tekort, maar voor hem staat daar de alles toedekkende verzoening tegenover, zijn rechter is zijn redder, en hij gaat, vrijgemaakt, ter eeuwige zaligheid in.

Maar ontzettend is deze opening van het boek der conscientie voor een iegelijk, die buiten Christus sterft.

Het is voor zulk een te laat, om zich te bekeeren; in Christus kan hij niet schuilen; aan de verzoening kan hij geen deel meer erlangen; er staat voor hem niets ten goede tegenover zijn onmetelijke schuld; en bij *moet* bezwijken onder een oordeel, dat hem in zijn eigen conscientie wordt aangezegd.

En dat nu zal het eeuwig bange zijn. Dat zal in zijn innerlijk wezen de worm zijn, die rusteloos knaagt, zonder ooit te sterven; dit de gloed in zijn conscientie van het vuur, dat nooit kan worden uitgebluscht.

Er behoeft geen uitwendige marteling bij te komen. Het vuur zelf van binnen is de eeuwige straf, en die innerlijke zelfvertering zal als een kanker door heel zijn wezen eten, en verderven heel zijn aanwezen en heel zijn bestaan.

Zooals kanker geen pijn is die van buiten komt, maar van binnen woet, en toch zoo vreeselijk is, zoo zal ook uit de conscientie de straf beginnen en doorgaan tot heel zijn existentie.

Dit nu zal „de kennisse Gods" zijn, voor wie op aarde God in zijn genade niet heeft *willen* kennen.

Tweeërlei is die kennisse Gods.

Eenerzijds, hier op aarde, door het geloof, een kennisse Gods die zaligt. „Dit is *het eeuwige leven*, dat zij U kennen, den eenigen waarachtigen God."

Maar ook anderzijds is er een kennisse van God, die pas komt na den dood, in het oordeel, maar juist daarom eene kennisse van God, die niet het eeuwige leven brengt, maar den eeuwigen dood.

Op aarde heeft men dan gebazeld, dat er geen God was, of dat God niet van ons afwist, of dat men om God zich niet had te bekreunen, en na den dood staat men dan op eens voor dien miskenden God, voelt men de ontzettendheid van zijn aldoordringende tegenwoordigheid, en kan, wat men ook doe, van dien God niet meer loskomen.

Want het oordeel loopt niet zóó af, dat men onmiddellijk daarna weer zou kunnen voortleven in de oude vergetelheid, alsof er geen God was. Neen, de zelfvernietigende indruk, dien men in het oogenblik van het eigenlijk oordeel van God ontvangt, houdt aan, en gaat nooit meer weg.

Van de duivelen staat opgeteekend, dat ze terdege goed weten, dat God er is... en dat ze sidderen. En zoo nu ook zullen die allen, die in dit leven God ontliepen, *in* het oordeel en *na* het oordeel tot de vreeslijke ontdekking komen, hoe ze zich vergist hebben; voor oogen zien dat God wel wezenlijk bestaat.... en ook zij... ze zullen sidderen.

In dit leven kan men zich achter het gordijn der zinlijke dingen, achter den nevel van onze aardsche beperktheden, zoo met schijn omhullen, dat men God niet ziet, en zich daarom diets maakt, dat Hij er niet is, omdat men Hem willens niet ziet.

Maar met den dood is dat uit. Dan scheurt dat gordijn vaneen van boven tot beneden, dan trekken die nevelen op, dan heeft de schijn uit, en dan verschijnt en ontdekt zich de majesteit des Heeren Heeren in volle klaarheid.

De kennisse Gods, waar men zijn levenlang niet aanwilde, komt dan vanzelf, ze overstroomt den rampzalige; maar het is een terugstootende kennisse, een kennisse die u niet naar God trekt, maar u voor zijn vreeslijkheid doet terugdeinzen; en waar ge ook heen ziet, nergens is iets, waarachter ge u voor den aanblik van Gods majesteit zoudt kunnen verbergen.

Het wordt de gloed van een zon die u niet koestert, maar die u verzengt.

Het noemt de Schrift dit, en het is een hel, maar een hel die God enkel door zijn heilige presentie maakt. Kon men God wegmaken, of zich aan God onttrekken, of zich voor God verbergen, de hel zou uit zijn.

Maar dat juist kan niet.

Gods heilige tegenwoordigheid houdt niet op u te overstroomen, en juist dat is uw eeuwige dood.

En daarom wèl hem, die in dit leven de kennisse van zijn God in Christus gezocht heeft. Voor hem zal die kennisse na den dood een indrinken worden van Goddelijke sympathie.

Maar wee hem, die eerst in het oordeel zijn God leert kennen. Voor hem zal die kennisse niets dan afgrijzen zijn.

Amsterdam, 13 November 1903.

Lectoren.

Het besluit van Directeuren om Dr. Van Gelderen tot lector voor de Hebreeuwsche taal en Bijbelsche Oudheidkunde aan de Vrije Universiteit te benoemen, mag in meer dan een opzicht een stap op den goeden weg worden genoemd.

Reeds lang heeft men aan de groote Universiteiten zoowel in het vaderland als daarbuiten ingezien, dat met het stelsel van een afgesloten kring van professoren, die alleen het corpus docentium vormden, moest gebroken worden. Feitelijk was dit stelsel dan ook lijnrecht in strijd met de oude traditie der Universiteiten en met de idée van den doctoralen titel. Oorspronkelijk werden de hoogleeraren niet door Kerk of Staat aangesteld en daarmede gelijkt tot de wetenschappelijke mannen bij uitnemendheid, maar kon ieder, die den doctoralen graad verworven had, onderwijs geven aan de studenten. Eerst later, toen de autonomie der Universiteiten te loor ging en de Kerk of de Landsvorst, die voor de tractementen zorgde, ook over de benoeming der hoogleeraren zeggenschap kreeg, vormde zich de eigenlijke stand der hoogleeraren en trad niemand op om onderwijs te geven, dan die daartoe officieel was aangesteld. Toch leefde de oude traditie nog na, niet alleen in den titel van *doctor* of *meester*, die aan elken gepromoveerde werd toegekend, maar ook in de plechtige formule bij de promotie gebruikt, dat hem de macht werd gechonken om hooger onderwijs te geven. Natuurlijk was dit niets dan een *formule*. In waarheid hebben van deze gepromoveerde doctoren geen twee op de honderd ooit den katheder beklommen; de doctorsgraad was eenvoudig een bewijs, dat men met succes zijn studiën voltooid had, en werd tegelijk de sleutel waarmee de deur der maatschappelijke betrekking geopend werd.

Toch heeft men allengs ingezien, dat deze verhouding niet deugde. Vooreerst niet, omdat de steeds aangroeiende omvang der wetenschap het aandoenlijk maakt zelfs voor den kundigsten hoogleeraar, om in elk speciaal vak geheel thuis te zijn. Men moest daarom wel òf voor al deze speciale vakken afzonderlijke hoogleeraren benoemen, wat op schatten gelds zou komen te staan en aan de hoogere beteekenis van het professoraat schade zou doen, òf men moest zorgen, dat op andere wijze in deze leemte in het hooger onderwijs werd voorzien. En hier kwam in de tweede plaats bij, dat menig jong man van buitengewonen aanleg en met veel lust voor de studie, omdat er geen vacature aan de Universiteit voor hem openstond, straks gedwongen werd in een drukke practijk zich te werpen, en daardoor de gelegenheid tot ontwikkeling zijner gaven zich benomen zag. Vandaar dat de hoop, die op zoo menig jong talent gebouwd werd, later zoo bitter tegenviel, en wanneer men werkelijk een hoogleeraarszetel te vervullen had, zelfs Diogenes met zijn lantaarn geen geschikten professor ontdekken kon. Ook tegen dit kwaad kon slechts één remedie afdoende helpen, nl. dat men deze jonge krachten aan de Universiteit verbond, hun gelegenheid gaf onder leiding van oudere professoren hun studien voort te zetten en aldus de Universiteit zelf maakte tot een kweekschool voor toekomstige professoren.

Het is aan dit tweeërlei motief te danken, dat thans aan bijna alle Universiteiten naast de eigenlijke hoogleeraren een staf van lectoren, docenten en privaat-docenten optreedt, die èn voor het onderwijs uitnemende hulpdiensten bewijst èn voor deze jonge mannen zelf een uitstekende oefenschool is. Zoo blijkt van zelf, wie talent bezit voor de wetenschap en gave heeft van doceren. Een winste, die niet gering te achten is,

Reeds lang was er dan ook op aangedrongen, dat de Vrije Universiteit met dezen nieuwen koers zou meegaan. Vooral een Hoogeschool, die zoo bitter verlegen zit om „leerkrachten" en toch te waken heeft zoo lief als haar haar eere is, dat ze geen onberaden keuze doe, kan niet beter doen dan jonge mannen van aanleg aan zich te verbinden, door hen als lectoren of docenten gelegenheid te bieden, zich geheel aan de wetenschap te wijden.

In dat opzicht is het dus een verblijdend teeken, dat Directeuren thans voor het eerst tot de benoeming van zulk een lector zijn overgegaan. Indien daaruit de profetie mag worden afgeleid, dat straks ook voor andere vakken op gelijke wijze zal gezorgd worden, dan is er inderdaad hope, dat de Vrije Universiteit een schooner toekomst tegengaat.

En wat nu deze eerste benoeming zelve aangaat, konden Directeuren kwalijk een betere keuze hebben gedaan. Dr. Van Gelderen heeft jarenlang aan buitenlandsche universiteiten studie gemaakt van de semitische talen. Waar vooral de studie van het Assyrisch zoo rijke winst belooft af te werpen voor het Hebreeuwsch, daar is het een voordeel, dat deze jonge doctor ook in deze taal geconfijt is. Van zijn ernstigen wil getuigt het, dat hij zelf, over deze benoeming gepolst, nog een jaar uitstel verzocht om zich des te beter voor zijn taak te kunnen voorbereiden. Aan dien wensch hebben Directeuren voldaan, zoodat hij eerst 1 September 1904 zijn betrekking behoeft te aanvaarden.

Dat Dr Van Gelderen bereid werd gevonden zijn taak als Dienaar des Woords neer te leggen om deze roeping te volgen, dient gewaardeerd. Moge de toekomst toonen, dat de literarische faculteit in dezen docent een rijke aanwinst heeft verkregen.

Utrecht in last.

In de stad der zeven kerkhoven spookt het tegenwoordig.

Niet alleen op het Sint Janskerkhof, waar onlangs de studenten ter middennachtelijke stonde met fakkellicht en treurmuziek de uitvaart vierden van hun oude societeit. Maar ook in de achtbare zaal der theologische faculteit, waar de getabberde heeren plots een geestverschijning hebben gezien. En al verbiedt professorale waardigheid om openlijk en in vol ornaat met wijwater en banvloek den boozen geest uit te drijven, er zijn gedienstige persorganen genoeg, die als trechter voor professoralen hartstocht willen dienst doen, vooral wanneer daarmee tegelijk een hak kan worden gezet aan het Christelijk ministerie.

De feiten zelf zijn bekend. In Utrecht's theologische faculteit was een vacature ontstaan. Er moest een professor benoemd worden om onderwijs te geven in de algemeene Godsdienstgeschiedenis, de geschiedenis der leer aangaande God, de wijsbegeerte van den godsdienst, en de zedekunde. Een viertal vakken van zoo eminent gewicht, dat de faculteit eigenlijk oordeelde, dat de last voor één professor te zwaar was, en het Rijk twee professoren moest aanstellen. Maar na lang wikken en wegen vond men dan toch een tweetal theologen waardig om voor deze benoeming in aanmerking te komen. De voordracht werd opgemaakt en naar Den Haag gezonden; de Minister benoemde echter niet een van de beide Utrechtsche uitverkorenen, maar — Dr. H. Visscher, en dat zonder zelfs over dien nieuwen collega het goedvinden der hooggeleerde confraters te hebben gevraagd! Reeds dat feit zou voldoende zijn om den beker der professorale gramschap te doen overloopen. Maar wat het ergste is, deze Dr. Visscher staat bekend als Calvinist; hij is een man, die trouw is aan de Gereformeerde belijdenis. En nu is de toeleg duidelijk gebleken. De Minister wil de Utrechtsche Universiteit allengs omzetten in een Calvinistische Hoogeschool. Het is de oude geest van Voetius, dien men reeds eeuwen lang gestorven en begraven waande, die straks in Utrecht's illustre Academie weer zal gaan rondspoken. Voetius redivivus zal den toon aangeven daar, waar jarenlang de ethische Vermittelungstheologie oppermachtig den schepter zwaaide en geen dieper afkeer werd gekend dan van al wat maar den naam had van Gereformeerd of Calvinist te zijn.

Het is het *Utrechtsche Dagblad*, dat van deze spoken-historie den volke kond deed in een artikel, waarvan wij dit resumé aan het *Handelsblad* van 4 November ontleenen.

Omtrent de benoeming van Dr. Visscher zegt het *U. D.*, met een herinnering dat de nieuwe hoogleeraar in vier vakken zal moeten lesgeven en dat de faculteit zelf twee hoogleeraren had gewenscht:

„De minister heeft voor deze vier vakken één hoogleeraar benoemd.

Maar dan wellicht een man, heinde en ver als degelijk geleerde, als intellect van buitengewone begaafdheid en veelomvattende studie bekend?

De heer Dr. H. Visscher heeft, zoo wij ons niet bedriegen, in geen der vier vakken, waarin hij benoemd is om hooger onderwijs te geven, ooit iets gepraesteerd, ooit eenig bewijs geleverd dat hij ook maar van één dier vakken eenige speciale studie heeft gemaakt.

Zijn wij wel ingelicht, dan zijn noch Curatoren der Universiteit, noch de theologische faculteit over dezen candidaat gehoord door den Minister. Het zou ook niet gediend hebben, want zij zouden niets over hem hebben kunnen mededeelen; hunne bevinding zou louter negatief zijn geweest...."

„De nieuwbenoemde hoogleeraar, hij moge als mensch, als geloovige, als predikant zoo voortreffelijk zijn als hij wil, kan op den leerstoel in de vier omvangrijke vakken, waartoe hij is geroepen, geen enkele aanspraak laten gelden.

Hij heeft nimmer in het openbaar getoond iets, wat het ook zij, ooit aan een dier vakken te hebben gedaan...."

Het *U. D.* ziet dan ook slechts één motief voor de benoeming van Dr. V., nl. diens geloof, zijn Calvinisme.

„En indien deze benoeming een eerste stap moet zijn om Utrecht te maken tot een Calvinistische Universiteit, dan willen wij onze bezorgdheid over hetgeen er verder komen kan, niet verhelen.

Zoo iets, dan leert deze benoeming ons, wèl toe te zien op wat de voorgenomen wijziging der Wet op het Hooger Onderwijs ons kan brengen.

Bij de benoeming van Dr. Visscher is geen rekening gehouden met de eischen der wetenschap en de eischen van het onderwijs. Zij is eene partijbenoeming van de slechtste soort.

Het is jammer, dat de zoo wel-ingelichte redacteur niet nog één tip van den sluier heeft opgelicht en ons ook heeft meegedeeld, wie dan toch die mannen zijn, die op het gebied van Ethiek en Religionsphilosophie, de geschiedenis der godsdiensten en de leer van God reeds zulke standaardwerken hebben geleverd, dat bij den glans van hun wetenschappelijk licht het nachtpitje van Dr. Visscher in het niet verdwijnt. Zoo groot is ons land toch waarlijk niet, dat zulke genieën in het duister wegschuilen. Heeft het *Utrechtsche Dagblad* wellicht gedacht aan den pas ontpopten Ethicus, die niet bij Voetius of Amesius, de oude Gereformeerde practizijns, maar bij den pantheïstischen Jood Spinoza het hoogere licht van de Christelijke zedekunde zoekt? Of wilde het liever dat de „leer van God" werd toebetrouwd aan een hoogleeraar in ruste, dien de Synodale Commissie der Hervormde Kerk tot dusverre nog altijd *in ruste liet?* Alle vergelijking is hatelijk; maar nu het *Utrechtsche Dagblad* eenmaal aan het vergelijken ging, had het toch tegenover Dr. Visscher billijker gehandeld, wanneer de vergelijking niet met twee „onbekende grootheden" ware geschied.

Wij voor ons zijn dankbaar, dat de Minister een man benoemde, die door zijn proefschrift over Amesius blijk gaf èn van historischen zin èn van liefde voor de Gereformeerde Ethiek. Ook schijnt het ons niet zulk een euveldaad, dat thans onder de hoogleeraren in de theologie aan de Rijks-Universiteiten eindelijk de *eerste Calvinistische professor zal optreden*. Het bestaan dier faculteiten zelf veroordeelen we; hoe eerder ze worden afgeschaft, hoe liever het ons zal zijn. Maar zoolang ze bestaan en de wet verplicht de vacaturen te vervullen, is het niet meer dan „strikt naar recht", wanneer een zoo talrijke groep als de Gereformeerden in ons land vormen, door één, zegge één katheder aan onze Rijks-Universiteiten worden vertegenwoordigd.

Wij hopen dan ook, dat Dr. Visscher door al dit geklaag over zijn negatieve verdiensten zich niet in de war zal laten brengen. Hoe de heeren in hun vuistje zouden lachen, wanneer zoo het Calvinistische spook kon bezworen worden en het heilige huisje voor de vrienden bewaard bleef! Wanneer de redacteur van het *Utrechtsche Dagblad*, die op theologisch gebied zoo bij uitnemendheid bevoegd schijnt tot oordeelen, aan Dr. Visscher een brevet van professorale onbekwaamheid uitreikt gelijk eens Dr. Schaepman aan Prof. Ittersón deed, dan kennen we dat vooisken al lang. Luidt het niet: Nul n'aura de l'esprit que nous et nos amis?

Prof. Lindeboom.

II *(Slot.)*

Mij dunkt, geachte Redactie, het aangevoerde is bewijs genoeg, dat de vraag die ik gesteld heb: Wat is Dogmatiek? en welk is haar verband met de Exegese? niet ongepast, en ook niet ontijdig is. 'k Heb het op de Conferentie gehad over de definities van de Dogmatiek; over die van *Van Oosterzee* en van *Doedes*: deze werden te licht bevonden; ook is waarschuwend gewezen op de logische actie van Prof. J. H. Scholten met de Geref. leer; in zijn „de leer der N. H. Kerk." Ook de definities van *Dr. A. Kuyper* en *Dr. H. Bavinck* kwamen ter sprake; aangaande die heb ik mij veroorloofd te zeggen: „dat hier geen misverstand mogelijk is, zou ik niet durven beweren." Dr. B. geeft meer 'dan één definitie, of omschrijving van Dogmatiek. Eerst Dl. I, bl. 9: Alzoo is dogmatiek het wetenschappelijk systeem der kennisse Gods" Elders, bl. 28: „Dogmatiek is de waarheid der Schrift, heengegaan door het denkend bewustzijn van den mensch, en weergegeven in wetenschappelijken vorm". Is dat nu hetzelfde gezegd als op bl. 9?

Wat beteekent in de eerste definitie „systeem"; en vooral, wat beteekent „wetenschappelijk" systeem; en dan bovenal, wat beteekent „*het*" w. s.? 't Is mij tot nu toe niet helder geworden. Om bij „*het*" w. s. te blijven: m. i. heeft dat „het" alleen zin, indien het beteekent: het systeem dat God heeft geopenbaard in Zijn Woord; maar — wat is dat „wetenschappelijk"? Er zijn immers niet één, maar zeer vele zg. „wetenschappelijke" systemen der kennisse Gods, d. i. Dogmatieken? Is één van de tot nu toe verschenen systemen, en welk dan, *het* w. s. dier kennis? En in die andere definitie is mij dat „*denkend bewustzijn*", en dat „*heengaan door* het denkend bewustzijn", zoo onhelder, en 't klinkt mij zoo *subjectief*. En dan ook dat „van den mensch"; niet: van de gemeente; niet: van den geloovige, maar „van den mensch." Ik houd mij overtuigd, dat Dr. B. het wel goed bedoelt, dat hij zich in alles wil houden aan de Schrift, maar — komt dat voldoende uit in de *definities*? Een eerste eisch van wetenschappelijk werk is meen ik, dat de definities scherp belijnd en daghelder zijn, en dat al wat er volgt zich strikt aan de definitie houde. Die eisch is van het hoogste gewicht waar het de kennis Gods geldt. De genoemde definities laten m. i. ruimte voor misverstand en misbruik. Ook het tweede gedeelte van die laatste definitie: „en weergegeven in wetenschappelijken vorm", is niet helder. Wat is toch dat veelgebruikt en geliefd „wetenschappelijk"? In de laatste jaren is die term ook in onze kringen een machtwoord, dat op velen en veel werkt als een tooverroede; ai, zeg mij, wat houdt het in? Ook uw art. gewaagt van „wetenschappelijke definities", en wel als bijzonder eigen aan een dogmaticus; zoo gij kunt, geef mij dan, wat ik tot nu toe te vergeefs gevraagd heb en gezocht in onze kringen, een definitie van het attribuut „wetenschappelijk". Wat nu betreft dat „in wetenschappelijken vorm", zou ik wel willen weten, of hier „vorm" hetzelfde is als tevoren „systeem".

't Was en is mijn doel niet, tegen Dr. Bavinck en andere broeders te strijden; maar als lid der Kerk en als hoogleeraar der Theologie acht ik mij geroepen, met al de broederen, en vooroop de bedienaren des Woords, en de Ouderlingen, te helpen toezien en waken op de muren van Sion en in de stad; en mede te arbeiden tot vermijding van wat in studie of practijk niet zou zijn naar den wil des Heeren, geopenbaard in Zijn onfeilbaar en alleen geldend Woord, en tot verheldering en verrijking van de kennis der Gemeente uit en naar het Woord. Dat mij dit broederlijk getuigenis op de Conferentie, zoo duur zou te staan komen als in uw art., dat mij, mild genoeg, Coccejanen, Doopers enz. enz. ter zijde zet, had ik niet verwacht. Deze toelichting zal u, hoop ik, gerust stellen. In elk geval, mijn referaat en de toegevoegde stellingen handhaaf ik van woord tot woord, tot mij onjuistheid mocht worden aangetoond. Alleenlijk — ik wensch nu niet, en nimmer, verantwoordelijk te worden gehouden voor wat anderen, door bijvoeging hier, weglating daar, verbleeking ginds, van mijne woorden maken. Ik houd mij aan de Gereformeerde exegese, en ben hang voor de Coccejaansche, die, van de woorden makende wat ze al zoo zouden kunnen beteekenen, het Woord Gods en de woorden der menschen schromelijk miskennen en mishandelen.

Van uwe billijkheid mag ik zeker wel verwachten de opneming van dit woord van verweer en toelichting in uw c. v. No.

Uw dw. dienaar
L. Lindeboom.

Kampen, 27 Oct. 1903.

Trots de groote uitvoerigheid van dit schrijven en het vele, wat met ons artikel niets uitstaande heeft, hebben wij toch geen plaatsruimte willen weigeren aan dit woord van zelfverdediging. Prof. Lindeboom moge echter bedenken, wanneer hij een volgend maal bij ons aanklopt, dat eenige bescheidenheid voor een gast geen overbodige weelde is.

Op het punt in quaestie zelf nogmaals uitvoerig in te gaan, kan geen nut hebben. Ons doel was niet om Prof. Lindeboom van ongelijk te overtuigen; daartoe staan over en weer de beginselen te vast; maar wel om onze kerken te waarschuwen voor het gevaar, dat in het uitgangspunt van Prof. Lindeboom schuilt. Juist omdat het zoo verleidelijk schoon klinkt: „geen wetenschappelijk systeem in uw Dogmatiek, maar het systeem, dat de Schrift zelf u biedt," mocht onzerzijds niet gezwegen worden en diende te worden aangewezen, hoe elke richting, die met dit zeggen optrad, eindigde met tegen de belijdenis der kerk partij te kiezen en de vastheid van ons geloof te ondermijnen.

De tegenstelling, Bijbelsche of niet-bijbelsche Theologie, die Prof. Lindeboom maakt, laten we dan ook rusten. De Coccejanen hebben dezelfde tegenstelling tegen mannen als Voetius, Maresius, Hoornbeek altoos uitgespeeld en Prof. Lindeboom verraadt door datzelfde argument weer op te nemen, reeds genoegzaam wiens geesteskind hij is. Ook de schijnbaar zoo onnoozele vraag: ge wilt toch geen dogmatiek, die in taal en voorstelling *van de Schrift afwijkt?* is een zevenklapper uit de Coccejaansche school, die reeds lang en voldoende door Voetius is beantwoord. Wanneer Prof. Lindeboom zich als kampioen der „Bijbelsche Theologie" in onze dagen wil opwerpen, dan mocht toch iets anders en beters verwacht worden dan het oprakelen van argumenten, die reeds eeuwen geleden zijn weerlegd.

Wanneer Prof. Lindeboom verklaart, dat hij geen voorstander is van de Coccejaansche *exegese*, dan zijn wij voor die verklaring dankbaar; edoch, hij vergeet, dat het ge-